

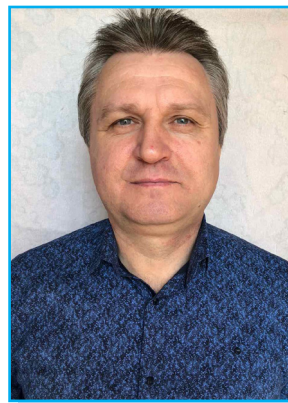

Тетяна Засекіна — кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України, провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: теорія і методика навчання природничих предметів, інтеграція, зміст загальної середньої освіти, стандарти освіти. Автор більше 90 публікацій наукового, науково-методичного характеру, співавтор підручників і посібників з фізики і астрономії, інтегрованого курсу «Природничі науки».

e-mail: zasekina@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9362-5840>

Дмитро Засекін —

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: теорія і методика навчання фізики і астрономії, оцінювання результатів навчання. Автор більше 50 публікацій наукового, науково-методичного характеру, співавтор підручників і посібників з фізики і астрономії.

e-mail: dmytro_z@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9347-1930>

УДК 373.1

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-49-57>

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЯК СИСТЕМОТВІРНІ ЕЛЕМЕНТИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті проаналізовано законодавчі й нормативні документи, в яких закладено основи реформування системи загальної середньої освіти. Визначено перелік ключових змін, пов'язаних із такими елементами, як компетентності й результати навчання. Виявлено причини, що їх зумовили. Вперше обґрунтовано, що компетентності та результати навчання можуть відігравати роль системотвірних елементів, як такі, що інтегрують освітні компоненти (стандарти освіти, освітній процес, якість освіти). Надано практичні поради педагогічним працівникам щодо усвідомлення й співвіднесення понять «компетентності» й «результати навчання», правила формулювання результатів навчання й вимоги до оцінювання їх. Подальшого дослідження потребує аналіз ролі компетентностей та результатів навчання як системотвірних елементів в системі підготовки й підвищення кваліфікації вчителів у розробленні навчально-методичного забезпечення.

Ключові слова: компетентності; результати навчання; системотвірний елемент; реформа освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Здійснений нами аналіз шкільної практики та нормативних документів свідчить про проблеми у виявленні сутнісних змін, передбачених концепцією Нової української школи та оновленим законодавством, зокрема новою роллю компетентностей і результатів навчання в системі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питання визначення сутності й структури компетентностей детально досліджене багатьма науковцями. Уже не виникає дискусій щодо дефініції й складників компетентності. Залишаються дискусійними питання їх класифікації та ієрархії, зокрема необхідності поділу на ключові й предметні, співвідношення понять «компетентність» і «результати навчання», процедури їх оцінювання. О. Я. Савченко, аналізуючи визначення в Законі «Про освіту», вказує, що результати навчання описано ширше, ніж компетентності, – їх можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти; особа здатна їх продемонструвати після завершення освітньої програми [1]. Фахівці у сфері вищої освіти (В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова) наголошують, що «незважаючи на очевидну близькість цих категорій (в основі обох є знання, розуміння, навички, здатності), методологія Тюнінга чітко їх розділяє та визначає основну відмінність між результатами навчання та компетентностями в тому, що перші формулюються викладачами на рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, а компетентності набуваються особами, які навчаються» [2, с. 8], [3]. Більшість дослідників системи загальної середньої освіти, і ми в тому числі, поділяємо думку О. Я. Савченко, що найбільшою інновацією реформування сучасної школи є феномен нових результатів освіти [1].

Метою статті є аналіз сутнісних змін у системі загальної середньої освіти, що закладені на законодавчому рівні, й можливих шляхів їх реалізації в освітній практиці. Нами проаналізовано закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», державні стандарти освіти, концепцію Нової української школи і похідні від них нормативні документи, наукові та методичні публікації, в яких висвітлені методологічні й законодавчі засади реформування системи загальної середньої освіти (ЗСО).

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що результати навчання й компетентності стають системотвірними елементами освітнього процесу. Це підтверджується тим, що вони наскрізно інтегровані в системах документів, які їх визначають (стандарти освіти, освітні й навчальні програми), що визначають якість освіти (документи УЦОЯО, ДСЯО) і є основою планування й провадження освітньої діяльності в закладах ЗСО.

Попередні покоління стандартів початкової (2001, 2011 рр.), базової та повної ЗСО (2004, 2011 рр.) розроблені відповідно до Закону «Про освіту» 1992 р., яким визначалось, що структуру державного стандарту ЗСО утворюють: базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів; загальна характеристика інваріантної та варіативної складових змісту ЗСО; державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів (вихованців). У новому Законі «Про освіту» (2017 р.) вказано, що державні стандарти ЗСО визначають: вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача ЗСО відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти на відповідному рівні ЗСО; форми державної атестації здобувачів освіти [4].

Перша якісна зміна у реформі – це *зміна сутності стандарту*: від «стандарту змісту» до «стандарту результатів». Стандарт – це документ, що визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти. Ця зміна зумовлена змінами вимог до освіченості випускника закладу освіти. Стандарти, орієнтовані на результат, окреслюють ті академічні знання, необхідні вміння й компетентності, які можуть вплинути на особистісний розвиток здобувачів освіти і які ті зможуть використовувати в майбутній професійній діяльності. Варто зауважити, що така зміна сутності стандартів освіти притаманна багатьом освітнім системам зарубіжжя, проте учительською спільнотою в Україні стандарти освіти традиційно ще сприймаються як документи, де має фокусуватися увага на тому, *що* треба вивчати, – на змісті. Тому очікують бачити в стандарті навчальні предмети, змістові питання навчальних програм і т. ін.

Стандарт – це рамковий документ. На його основі розробляються типові освітні програми, якими можуть скористатися заклади освіти і застосовувати з невеликими змінами, що зумовлені конкретними умовами закладу освіти, або розробляти на підставі стандарту власні освітні програми закладу, затверджуючи їх у відповідному порядку

Друга якісна зміна в реформі – це *автономія в укладанні освітніх програм закладів освіти*, які встановлюють його освітню місію. У Законі «Про повну загальну середню освіту» вказано [5], що освітня програма закладу освіти – це документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується відповідно до цього

Закону. У статті 11 «Освітня програма» детальніше описано, що має містити освітня програма і в який спосіб заклади освіти можуть їх розробляти й затверджувати. Серед складників освітньої програми – опис форм організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання.

На практиці мають бути реалізовані моделі організації освітнього процесу на отримання відповідних результатів навчання і їх оцінювання. Тож, щоб допомогти педагогічним працівникам зорієнтуватися в концептуальних ідеях реформи освіти, проаналізуємо, чим «результати навчання» відрізняються від «навчальних досягнень» чи «компетентностей». У Законі «Про освіту» [4] зазначено: *результати навчання* – це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Як бачимо, це визначення більше відповідає сучасній парадигмі компетентнісного навчання. І заміна терміна «навчальні досягнення» на «результати навчання» не несе якісної змістової заміни, крім осучаснення. Тому в освітньому полі ці два терміни можна вважати однозначними або вживати «навчальні результати». Проте функціонально між цими термінами є різниця. Якщо термін «навчальні досягнення» застосовувався виключно в документах, що регламентують процедури оцінювання [6], [7], то термін «результати навчання» є системотвірним в освітньому процесі. Він узгоджує стандарти освіти, освітні й навчальні програми, процедури оцінювання і якість освіти. Термін «очікувані результати навчання» вже внесено в оновлені навчальні програми для 5–9-х класів та нові навчальні програми для 10–11-х класів закладів ЗСО, що були розроблені на основі державного стандарту базової і повної ЗСО (2011 р.).

Порівняємо терміни «результати навчання» і «компетентність». Законом «Про освіту» вказано: *компетентність* – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [4].

Як бачимо поняття «компетентність» і «результат навчання» збігаються у переліку того, що має бути здобуте, сформоване й розвинуте у процесі навчання і життєдіяльності (рисунок).

Рисунок. Співвідношення компетентності й результатів навчання

Дослідники поняття предметної й ключових компетентностей [8], [9], [10] підкреслюють, що визначення рівнів сформованості компетентностей учнів стикається з низкою ускладнень, зумовлених насамперед багатовимірністю їх структури, що потребує застосування модернізованих шкал оцінювання та особливих способів інтерпретації освітніх результатів. На нашу думку, поняття «компетентність» є більш широким і загальним, його можна розглядати як ресурс діяльності та її результат. З погляду ресурсу діяльності особистості складовими компетентності є мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти. Проте, оскільки компетентність є особистісною характеристикою, то виміряти її сформованість за цими компонентами складно. Відповідно, оцінюючи компетентність, слід визначити рівень *сформованості її компонентів як результатів діяльності* – знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень та набутого досвіду практичної діяльності.

Підсумовуємо: поняття «компетентність» пов'язане з конкретною особистістю – носієм компетентності, котрий може продемонструвати її ефективне використання в реальній практиці, тоді як термін «результати навчання» – це формулювання того, що повинен буде знати, розуміти і/або бути в змозі продемонструвати учень після закінчення процесу навчання чи його частини. Не варто протиставляти результати навчання та компетентності, як і не варто ототожнювати їх. Спільною їх ознакою є те, що сукупність результатів навчання в їх динамічному поєднанні приводить до набуття особами, які навчаються, відповідних компетентностей, і водночас – оволодіння певною компетентністю вимагає засвоєння конкретних знань, умінь, навичок, тобто – результатів навчання. Головна відмінність у тому, що результати навчання формулюються вчителем на рівні вивчення предмета, освітньої програми, а компетентності набуваються у процесі навчання й подальшої професійної діяльності.

Для вчителя опис очікуваних результатів є орієнтиром у його діяльності. Незважаючи на те, що очікувані результати вже вказані в навчальних програмах з предметів, їх формулювання є досить узагальненим/рамковим, щоб учителі мали змогу вибудовувати власний план уроку / систему уроків / методики навчання, у тому числі розробляти індивідуальну освітню траєкторію учня (про індивідуальну освітню траєкторію див. ст. 14 Закону України «Про повну загальну середню освіту»).

Як правило, учителі на практиці, розробляючи конспекти уроків, методики навчання зосереджують увагу на меті й цілях уроку, описують його етапи, аналізують, чи вдалося досягти поставленої мети. Описують більше процес, ніж результат навчання. Доволі часто відбувається підзаміна понять, особливо мети, цілей і завдань; цілей та результату, особливо коли йдеться про очікувані результати, хоча між ними існують певні відмінності, які варто виокремлювати й артикулювати як у документах, так і в процесі навчання. Якщо з метою уроку, яка є загальним твердженням щодо намірів учителя в контексті реалізації змісту предмета, особливих питань не виникає, то при формулюванні цілей/завдань (розшифрування та уточнення мети) може виникнути певна плутанина щодо їх відмінності від результатів навчання. Часто вчителі формулюють завдання двоюко: як у термінах своїх планів/очікувань, так і в термінах очікуваних навчальних досягнень учня, якими є результати навчання. Тому, щоб уникнути подібного накладання, рекомендується не виокремлювати цілі/завдання, а лише формулювати мету та заплановані результати навчання. Так, це знову зміна, яка торкається традиційного підходу в цілепокладанні, що розглядається як основа проектування освітньої діяльності. Традиційною є схема: мета → ціль → завдання → план реалізації → результат. Але ця схема доцільна, якщо розглядати діяльність учителя в отриманні «його результату». Результати навчання, незважаючи на те, що їх формулює вчитель, завжди орієнтовані на учня. Поширеною помилкою є концентрація уваги на вчителів або змісті предмета. Результати навчання є набором тверджень про те, що і як очікується від учня в його здатності продемонструвати після завершення навчання.

У системі вищої освіти вже є рекомендації щодо розроблення освітніх програм, формулювання очікуваних результатів навчання студентів [2], [3]. Проаналізуємо, які з них можна

застосувати й для системи ЗСО. Звичайно, розроблення освітніх/навчальних програм має бути забезпечене фахівцями сфери освітніх вимірювань, методистами, науковцями. Водночас закладена на законодавчому рівні автономія розширює це коло педагогічними працівниками закладів освіти, які зможуть розробляти власні освітні програми закладів і навчальні програми з предметів. Але найголовніше те, що вчителі мають навчитися чітко формулювати очікувані результати, які можна отримати за підсумками уроку, певного виду діяльності, добирати завдання для перевірки результативності діяльності у процесі формульовального оцінювання.

Результати навчання мають відповідати таким критеріям:

- бути чіткими й однозначними, даючи змогу чітко окреслити зміст вимог;
- бути діагностичними (тобто містити об'єктивні ознаки їх досягнення чи недосягнення);
- бути вимірюваними (мають існувати спосіб та шкала для вимірювання досягнення результату прямими або непрямими методами, рівнів досягнення складних результатів).

Іншими словами, результати навчання повинні бути не просто "списком побажань" щодо того, що учень повинен уміти робити після завершення навчальної діяльності. Результати навчання мають бути чітко й просто описані та допускати ефективне оцінювання. Аби опанувати та/або вдосконалити цей процес, пропонуємо такі методичні рекомендації щодо формулювання очікуваних результатів навчання.

1. *Визначити кількість очікуваних результатів.* Потрібно стільки результатів, скільки необхідно для чіткого відображення того, що отримає учень після завершення вивчення всього уроку/теми/курсу. Такі результати навчання часто відображають дискретні одиниці навчання, але кожен із них може мати кілька складових. Відповідно, у темі їх може бути різна кількість. І варто враховувати, що досягнення результатів навчання не обов'язково завершується після вивчення певної теми – вони можуть переплітатися впродовж усього процесу навчання.

2. *Правильно сформулювати результати навчання.* Для цього більшість фахівців рекомендують скористатися таксономією педагогічних цілей у пізнавальній сфері, розробленою Бенджаміном Блумом у 1950-х роках. Б. Блум виокремлює три сфери навчання (освітньої діяльності):

- когнітивна: ментальні навички (знання);
- афективна: чуттєвий розвиток або емоційний домен (емоційні реакції);
- психомоторна: фізичні навички (майстерність).

Подібні складники виокремлюють і в структурі компетентності: знаннєвий, діяльнісний, ціннісний. Відповідно до таксономії навчальних цілей Б. Блума результати навчання потрапляють в одну з трьох сфер: знання (когнітивний домен), вміння (когнітивний та психомоторний домен), ставлення (афективний домен).

Формулювання результатів навчання в когнітивній сфері уточнювалися й модифікувалися іншими дослідниками, зокрема у 2009 р. Лорин Андерсон (у минулому студентка Блума) «синтез» переназвала «створенням/творчістю», щоб краще відобразити природу мислення. Проте й перший варіант, як інструмент планування, залишається одним із найбільш універсальних. Згідно з таксономією Блума під час планування занять учитель повинен пропонувати вправи та завдання, які б вивели учнів на найвищі рівні когнітивних процесів. На кожному етапі вчитель формулює цілі навчання, але з погляду не педагога, як дидактичні цілі (знати, розуміти, формувати, удосконалювати тощо), а учня, як очікувані результати діяльності (учень умітиме, зможе тощо). Не можна побачити або почути, що хтось «знає» або «розуміє» тему, тому ці твердження не описують результативності. Натомість «називати», «описувати», «пояснювати», «конструювати», «креслити», «розв'язувати», «записувати» є дієсловами, які можна «побачити» і «почути». Подібні набори дієслів пропонуються для діялісного й ціннісного складників компетентності або процесуальних вмінь і ставлень як результатів навчання.

Щоб сформулювати очікувані результати навчання, потрібно уважно проаналізувати, чого ми очікуємо від учня. У багатьох випадках найкращим рішенням є використання поетапного поступу. Учні повинні запам'ятати інформацію, перш ніж зможуть її зрозуміти, і зрозуміти, перш ніж їм вдасться застосувати або проаналізувати її. Як правило, один результат формулюється через одне дієслово. Проте інколи потрібно вказувати умови («виконує за допомогою», «використовуючи стандартні умови» тощо).

3. *Згрупувати результати.* Під час визначення програмних результатів навчання для зручності їх можна поділити їх на певні групи:

- очікувані результати, пов'язані з предметним змістом (по суті, предметні компетентності), виокремити ті, що розвиваються впродовж теми / розділу / всього курсу;
- очікувані результати, пов'язані з цілісним змістом освіти (ключові компетентності) й з наскрізними вміннями;
- очікувані результати, пов'язані з особистісним розвитком, емоційним інтелектом.

4. *Перевірити, чи є описані результати навчання діагностичними.* Результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їх досягнення чи недосягнення, бути вимірюваними й оцінюваними.

Нарешті, *третья* якісна зміна в реформі, що тісно пов'язана з компетентностями й результатами навчання, – це оцінювання результатів навчання. Оцінювання завжди посідало важливе місце в системі освіти, адже воно позиціонується як ефективний інструмент забезпечення якості освіти. Виокремлюють дві основні системи оцінювання: зовнішню і внутрішню. Зміни в процедурах оцінювання результатів навчання описані в аналітичному документі-пропозиції «Стратегічні питання розвитку освітніх оцінювань в Україні до 2030 року» [11]. Його метою є створення системи освітніх оцінювань, яка має орієнтуватися на чотири ключові позиції: сприяння підвищенню якості початкової, базової та повної середньої освіти; накопичення об'єктивної інформації про освітній процес і результати навчання здобувачів ЗСО; підтримування освітнього процесу в закладах ЗСО (що і як оцінюється – чому і якою мірою приділяється увага під час організації освітнього процесу); підтримка вчителів, підвищення довіри до них.

Внутрішня система забезпечення якості освіти формується закладом освіти та має, зокрема, охоплювати такі складники: освітнє середовище; система оцінювання здобувачів освіти; педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти; управлінські процеси [12]. Безпосередньо з результатами навчання учнів найтісніше пов'язані такі складники, як система оцінювання здобувачів освіти, що передбачає наявність відкритої, прозорої і зрозумілої для здобувачів освіти процедури оцінювання їх навчальних результатів; внутрішній моніторинг, що передбачає систематичне відстеження та коригування результатів навчання кожного здобувача освіти; формування у здобувачів освіти відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання.

Провідним видом оцінювання за таких вимог стає *формувальне оцінювання*. Воно вже офіційно впроваджене у 1–2-х класах, які задіяні в реформі освіти, проте перехід на таке оцінювання в середніх і старших класах має здійснюватися без очікувань поступового впровадження реформи. *Формувальне оцінювання* розглядають як *оцінювання для навчання й оцінювання як навчання*. Сутність формувального оцінювання пов'язана із систематичним відстеженням індивідуального просування школярів у процесі навчання для своєчасної корекції, з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Це досить складна педагогічна задача, і її розв'язання потребує наукового дослідження й рекомендацій. Передусім необхідно змінити розуміння учасниками освітнього процесу функцій контрольно-оцінювальної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У підсумку зауважимо, що здійснений нами аналіз дав змогу визначити перелік ключових змін, закладених реформою освіти, пов'язаних з такими елементами, як компетентності й результати навчання:

- зміна сутності стандартів освіти як рамкових документів, орієнтованих на опис компетентностей та обов'язкових результатів навчання;
- уведення в освітню діяльність закладів освіти нового документа – освітньої програми закладу освіти, що дає змогу сформувати власну освітню місію: сформулювати очікувані результати навчання, описати освітні компоненти, у тому числі форми організації освітнього процесу на їх досягнення та інструментарій оцінювання;
- зміни в забезпеченні якості освіти, що передбачають наявність зовнішньої і внутрішньої систем оцінювання. Самостійне формування закладом внутрішньої системи містить такі складники: освітнє середовище; система оцінювання результатів навчання учнів; педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти; управлінські процеси.

Подальшого дослідження потребує розгляд компетентностей і результатів навчання в методичних системах навчання та їх навчально-методичному забезпеченні (освітнє середовище) і в системі професійного розвитку педагогічних працівників (професійні стандарти, навчання й підвищення кваліфікації, атестація та сертифікація). Проте й дотичний огляд цих питань засвідчує: компетентності та результати навчання є наскрізними (як теоретично – на рівні вимог у нормативних документах, так і практично – на рівні дієвих чинників), і їх можна обґрунтовано вважали системотвірними елементами освітньої діяльності.

Використані джерела

- [1] О. Я. Савченко, «Діяльнісно-результатний підхід як чинник системної модернізації початкової освіти» на *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 жовтня 2019 р., м. Умань)*. Умань, 2019, с. 216–219. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://lib.iitta.gov.ua/717504/>
- [2] В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич та Ж.В. Таланова, *Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації*, В.Г. Кремінський, Ред. Київ, Україна: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014.
- [3] Ю. В. Рибалко та О.В. Зазимко, *Формування результатів навчання в науках про навколишнє середовище: тренінг-курс*, НУБІП, 2017, Одеса, Україна: НУ «ОМА», 2017.
- [4] Верховна Рада України. 7 сесія, VIII скликання (2017, Вер. 05), *Закон № 2145-VIII, «Про освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [5] Верховна Рада України. 2 сесія, IX скликання (2020, Січ. 16), *Закон № 463-IX, «Про повну загальну середню освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
- [6] Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, наказ (2011, квіт, 13), *Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11>
- [7] Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, наказ, документ v1222729-13, (2013, серп.21, зі змінами 2016, серп.19), *Про затвердження орієнтованих вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13>
- [8] О.В. Онопрієнко, «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення», *Український педагогічний журнал*, №4, с. 36-42, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/5e2/5e24f07e3c22c6f4feb501b1200d2105.pdf>
- [9] Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи: *монографія*, О. І. Ляшенко, Ю. О. Жук, Ред. Київ, Україна: Педагогічна думка, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: http://undip.org.ua/news/library/monografii_detail.php?ID=3053
- [10] Ю. С. Мельник, В. В. Сіпій, *Формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання фізики: методичний посібник*, Київ, Україна: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: http://undip.org.ua/news/library/posibniki_detail.php?ID=6913
- [11] Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року. [Електронний ресурс]. Доступно: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf
- [12] Абетка для директора: Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти», Київ, Україна, 2020.

References

- [1] O. Ya. Savchenko, «Diialniso-rezultatnyi pidkhid yak chynnyk systemnoi modernizatsii pochatkovoi osvity» na Modernizatsiia osvithnoho seredovyscha: problemy ta perspektyvy : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (11–12 zhovtnia 2019 r., m. Uman). Uman, 2019, s. 216–219. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://lib.iitta.gov.ua/717504/>
- [2] V.M. Zakharchenko, V.I. Luhovyi, Yu.M. Rashkevych ta Zh.V. Talanova, Rozroblennia osvithnikh proham. Metodychni rekomendatsii, V.H. Kremin, Red. Kyiv, Ukraina : DP «NVTs «Priorytety», 2014.
- [3] Yu. V. Rybalko ta O.V. Zazymko, Formuvannia rezultativ navchannia v naukakh pro navkolyshnie seredovysche: treninh-kurs, NUBIP, 2017, Odesa, Ukraina: NU «OMA», 2017.
- [4] Verkhovna Rada Ukrainy. 7 sesiia, VIII sklykannia (2017, Ver. 05), Zakon № 2145-VIII, «Pro osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [5] Verkhovna Rada Ukrainy. 2 sesiia, IX sklykannia (2020, Sich. 16), Zakon № 463-IX, «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
- [6] Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, nakaz (2011, kvit, 13), Pro zatverdzhennia Kryteriiv otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv (vykhovantsiv) u systemi zahalnoi serednoi osvity. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11>
- [7] Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, nakaz, dokument v1222729-13, (2013, serp.21, zi zminamy 2016, serp.19), Pro zatverdzhennia orioentovnykh vymoh otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv iz bazovykh dystsyplin u systemi zahalnoi serednoi osvity. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13>
- [8] O.V. Onoprienko, «Formuvalne otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv: sutnist i metodyka zdiisnennia», Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal, №4, s. 36-42, 2016. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/5e2/5e24f07e3c22c6f4feb501b1200d2105.pdf>
- [9] Testovi tekhnolohii otsiniuvannia kluchovykh i predmetnykh kompetentnostei uchniv osnovnoi i starshoi shkoly : monohrafiia, O. I. Liashenko, Yu. O. Zhuk, Red. Kyiv, Ukraina : Pedahohichna dumka, 2014. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://undip.org.ua/news/library/monografii_detail.php?ID=3053
- [10] Yu. S. Melnyk, V. V. Sippii, Formuvannia predmetnoi kompetentnosti starshoklasnykiv u protsesi navchannia fizyky : metodychni posibnyk, Kyiv, Ukraina : TOV «KONVI PRINT», 2018. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://undip.org.ua/news/library/posibniki_detail.php?ID=6913
- [11] Stratehiia rozvytku osvithnikh otsiniuvan u sferi zahalnoi serednoi osvity v Ukraini do 2030 roku. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvithnih-otsiniyuvan_UTSOYAO.pdf
- [12] Abetka dlia dyrektora: Rekomendatsii do pobudovy vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladi zahalnoi serednoi osvity», Kyiv, Ukraina, 2020.

Татьяна Засекина, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, заместитель директора Института педагогики НАПН Украины, ведущий научный сотрудник отдела интеграции содержания общего среднего образования, г. Киев, Украина.

Дмитрий Засекин, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, отдела биологического, химического и физического образования Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина.

КОМПЕТЕНТНОСТИ И РЕЗУЛЬТАТЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СИСТЕМООБРАЗУЮЩИЕ ЭЛЕМЕНТЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

В статье проанализированы законодательные и нормативные документы, в которых заложены основы реформирования системы общего среднего образования. Определен перечень ключевых изменений, связанных с такими элементами, как компетентности и результаты обучения. Выявлены причины, которые их обусловили. Впервые обосновано, что компетентности и результаты обучения могут играть роль системообразующих элементов, поскольку они интегрируют следующие образовательные компоненты: стандарты образования, образовательный процесс, качество образования. Предоставлены практические советы педагогическим работникам относительно сущности и соотношения понятий «компетентности» и «результаты обучения», правила формулировки результатов обучения и

требования к их оценке. Дальнейшего исследования требует анализ роли компетентностей и результатов обучения как системообразующих элементов в системе подготовки и повышения квалификации учителей, в разработке учебно-методического обеспечения.

Ключевые слова: компетентности; результаты обучения; системообразующий элемент; реформа образования.

Tetiana Zasiakina, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Deputy Director of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Leading Researcher at the Department for Integrating the Content of General Secondary Education, Kyiv, Ukraine.

Dmytro Zasiakin, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Department of Biological, Chemical and Physical Education, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

COMPETENCES AND LEARNING OUTCOMES AS SYSTEM-BUILDING ELEMENTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

The changes foreseen by the concept of the New Ukrainian School and the updated legislation require a comprehensive analysis, in particular to identify the reasons for the changes, their direction and ways of realization.

The article analyzes the legislative and regulatory documents that lay the foundations for reforming the general secondary education system. A list of key changes related to such elements as competences and learning outcomes is identified. The reasons that caused them have been determined.

The list of key changes laid by the education reform and related to the elements such as competences and learning outcomes:

- changing the essence of education standards as framework documents focused on the description of competences and compulsory learning outcomes;
- introduction of a new document into the educational activities of the educational institutions - the educational program of the educational institution, which allows the educational institution to form its own educational mission: to formulate the expected learning outcomes, to describe the educational components, including the forms of organization of the educational process for their achievement and assessment tools;
- changes in the quality of education, which require the presence of external and internal assessment systems. Independent formation by the institution of the internal system should contain the following components: educational environment; a system for evaluating students' learning outcomes; pedagogical activities of pedagogical workers of the educational institution; management processes.

It is substantiated that competences and learning outcomes can play the role of system-building elements, such as integrating educational components (education standards, educational process, quality of education). Practical advice is given to pedagogical staff on awareness and correlation of the concepts of “competence” and “learning outcomes”, rules of formulation of learning outcomes and requirements for their assessment. Further research requires an analysis of the role of competences and learning outcomes as system-building elements in the system of teacher training and professional advancement, in the development of educational and methodological support.

Keywords: competences; learning outcomes; system-building element; education reform.